

TOLOSHA CORONAVIRUSU

Tukanyi tomotshi uma l'afundelu teendana l'ukakatanu weli lasu elo

Tunyamanyama tshitshe tetawo **CORONAVIRUSU** takeyama l'andja aya enonyi akumi amotshi. To tele tunyamanyama tshitshe tatutungelaka nfudu la nyama kandji. Wuhu wa nyama tshitshe wambutukumia lu pâ elo wakata nkumia antu lu hemo lu ngelu kemotshi ka la Chine ketawo **WUHAN**, l'ekumelu k'ononyi wa 2019. Umaka nshi sho, hemo keso keko l'enyoyi w'antu lushi la lushi. Akayukuma l'etena ka lu ngondo kambeta kene, Elongoswelo k'osakelu w'antu l'andja w'utundu mbisha nyama tshitshe ndju lukumbu la **COVID-19**, ku l'okongo wa mingu tshanu, wakayuta vate ele hemo kambukukane l'andja w'utundu. Dia mbewo hemo kene ntetemala nfulanela lam'eli to lu ndjak'antu efula k'ukanga wa mbukilosa watatanema, Ewandji wa wedja wambosa tediko, untu l'untu lu wudj'ande : Wane washimb'antu ntumba la mboto lakawo, wane vate paka ndiha ndu makashinyi ndu mingu, ndu kalasa la mvudu ya Nzambi. Ewandji wambudja eleme washimb'antu ndjadjasela kawo lu wetetu ndu l'akambu ankina efula, utshikitani la wuhu watutungaka nshi nkina, taya mete uku nshi ya ta. Undu we akakane dia eko nkumu ya vate, vate, kana wate wambutudja lu lukanu, kan'one tat'enaka eleme wa ngane...Lu wehu tshe, andja w'utundu waya lu ta dia ndosha **CORONAVIRUSU**. We ataye ? We la woma undu ? Ambuy'akanya ? Unde mbetawo kaye ambukeketshama l'etena kene kele andja w'utundu l'ukakatanu one ? **Lawo mbakanasu shate, ololo mbosa etena kemotshi ka nkana laye yimba dia menda kene kata afundelu lu dikambu di'ehamelu k'akambu wa kolo.**

Etungelu ka Unyashungu nkelekama ndu nkakatanyema, diango tshe l'asa dio. Uma loko kenasu akambu amotshi ane :

- Avula la tanyi nfutanyaka utumbelu wa diango lu dikambo ndu nkitshakitshaka diango dia nde.
- Waunga amotshi wa kolo wa wamatu nfutanyaka nseno y'an'awo.
- Dongoswelo dia loseno ntudjaka lu tediko dia nfutanya uku akukasu ngenagena l'andja.

Ndu we ndu dimi mbeyaka munga kioko y'otshoko kana ya mananu le wane wutudingi. Kele hemo kema dikambu di'uyuyu lesu, ndu wuhu wa to nsambane l'antu uma le untu otoyoyi kemako dikambu dia shu nkashimo. Aya enonyi nunu satu la yema, Unyashungu akadjangela Mose wuhu wa nkuke wudja wa Isariyele lu wa hemo ya sambe sambe le antu. Ndu Khumadiondjo Jesu Kristu, ndu antumami Petero la Joani wakate ndu vo kene kahumbama lu wehu wa **VIRUSU** ndu wakafunde dia shu mambale. Tutukeenda yema akambu esambele watanema lu dikambu ne uma l'afundelu.

nkamba la ngandji, akimanyiya asika Kristu la dikimanyelu wehu efula la anangu la wa nkadiyende (3 Joani 5). Shu nkuka mena la nembetela len'ele hakoke l'asasu, kele tatutshikake dihule di'akambu wa kolo wutudingi menama uku vo waya la dihule l'atey'asu. Tukanyi tasu ndu elungamelu kasu mpumbaka munga lu leke l'ololo : « ndjela Jesu ndu nsena dikambu diandi ». Daku dia Utumami Joani le Ngayo dieko pupu ndu le su : « Ulangemi ami, tûkuyaki kolo, keli ukuyaki ololo ! One latutshaka ololo, eko la Unyashungu. One latutshaka kolo, atenyi Unyashungu »(3 joani 11). Tende washu, aha lu akambu wa wulu, aha lu benyelo dia kolo, koko paka le Jesu. Ndu, uku Ngayo, tutetemale ntsha ololo.

Kanyi y'ololo ndu ya dihunga yaki le Jonatana, ndu ediakelu ka Ngoliate uma le Davidi akakimanya ului w'alimbe tshe (1 Samuele 14.17). Ambetawudi wa l'Ekelizia ka Tesalonika wakayala ntundu wane wakûkuya Paulu, Silasi la Timote, ku l'okongo wakayala « djembetelu le ambetawudi tshe wa la Makedoniya l'Akaya » (1 Tesalonika 1.6-7). Unde we la dimi ndu Ekelizia kasu nkukaka nsonama uma le Unyashungu dia nsengola la keketsha ankina ? Aha paka akambu wa kolo atu, ndu akambu w'ololo nkukaka mpamiamia.

8. *Diui dia ndjihelu*

Tukanyi takona tele laye lu dikambu dia **coronavirusu**. We ambudidima ndu ambuyala la woma undu ? Tukanyi takona tele laye l'ehamelu k'akambu wa kolo la wetshelu wa kolo ndu wa wengenge l'atei wa Ekelizia ? Tatuheke dia Khumadiondjo eko la ndjadjasela. Nduku ehamelu kana dikambu diakuka mbûkashimula. Elu, shu nkuka ndjakiyanya dia nkadimula etema, shu nkuka ntshikitana, shu nkuka munga la yaambalo ndu mbosa teediko tomotshi. Keli, lu wale tshe watanemasu, lumu lasu leko l'any'ande. « Lam'ayuyetetaka lu ashi, dimi layuyala laye » (Isaya 43.2). Le Ekelizia, tathelake dia ele elongoswelo kande, Kristu ayutetemala nkihika (Mako 6.18) ndu ayûkiyelaka dia to ntshikala « pudipudi, aha unyanga » (Efeso 5.27). Diui dia ndjihelu ne nti, nyuho aui w'umvutshi Hangai le asi Isariyele waki la diui dia wulu dia nkutsha : « Utshikadi akona l'atei anyu, akenyi luudu lone lu lutumbu lalo la ntundu ? La ukundi alenanyu kakiane ? Lo halalema lu ashu anyu uku engo k'anyanya uka ? Keli kakiane, ukikitali, we Zerubabele, mbata Latuyalaka. Ukikitali, we Jashua, ona Jehozadaka, olombedi a ladiku, ndu nyu antu tshe wa lu kete, nyukikitali. Nyukambi ulimu, ne dia dimi leko la nyu, mbata Latuyalaka Kanga Lulimbilimbi. Uku diui diakamadji lanyu sheki lam'akayatumbi uma l'Edjibitu, ndu Nyuma kami keko l'atei anyu, tanyukaki woma » (Hangai 2.3-5).

Akafundama uma le Philip Nunn

Akakadimwama l'Otetela la Kole, uma le Kalonda Tambwe Longola

1. *Mose : « Nyendake, akambu wa kolo wayuhama »*

Lu tshapita 13 ndu 14 ta mukanda w'Akambu w'asi Lewi katanasu wetshele wa hwe wendana la wuhu wa mbewo ehamelu ka kandji ka *sudi* la kandji kina l'atei w'asi Isariyele. Asi Isariyele waki la dia menda dimena ndu ndjashishima. Lam'akiwo wudja wakasonama uma le Unyashungu, nd'ame (Unyashungu) aki ulami awo (Esambu 91, Etumbelu 15.26), keli ndi kunkuka nshimb'alembo wawo mbosa hemo. Uma lu tshimbu ya Mose, Unyashungu akasha elongoswelo ka ndjela dia meme ehamelu ka kolo l'ateyi wa wudja wa Isariyele. Lam'aki usi Isariyele omotshi kana usi nkumbu kandi la kandji, taki ololo ndi ndjashhe kana ndjakakananya dia kandji kandi. Diaki landi dia ndjaashula ndu ndjaenya le elombedi. Onkone olombedi aki la dia mbuushishima dia mbeya kana kandji keko kana kema.

Naka ukandukandu wakiko, untu aki la dia ndihama nshi esambeli (7). Naka ukandukandu hashile, wayuwudha nshi esambeli nkina, laso aya nshi dikumi la nyei, uku atshawo la *CORONAVIRUSU* nshi nye. Nshi nye, lam'ayelasu kene kafundama ndu kateketama, tambulembetela tulembetelu ta nshikikitanya lokosu latutataka la tulembetelu ta hemo ka *CORONAVIRUSU*. Shu nangaka ndjashshikike, hatulange ntemala nsena l'ukandukandu ne dia ukandukandu atutungaka woma. Keli lam'esu la woma, shu tayuyala la tukanyi ta kolo kana ta dionyo utsha le antu wayuwufanya la nyama tshitshe ya *CORONAVIRUSU*. Lu wudj'asu (Nederand kana Holland), ngondo ka ntundu kambeta kene, antu efula wakeyama uku weko asi Aziya wakonywama ndu wakeenam antu w'anyana ne dia hemo kake lu n'ahame luwango lu leko luku l'Aziza, shikaa lu nglu ka Chine. Antu efula wakatare ntuna nde lu ahule w'ulelu w'asi Chine.

Kele elongoswelo ka lu Bible menyakami akambu ahende wa shikaa ane :
- Aha lam'unga usika kristu mbahamakuke mbosa hemo ;

- Ndu dimi mpumbaka nemia la nkitanya tediko tamboosama lu wudja la dimi mpumbaka ndjakime lu tukanyi ta mena antu ankina uku weko aha la kandji, naka aha wane weeya mbuti. Kuyanga lu nshi y'asi Isariyele, aha untu tshhe kake la dia mena ati asi usi Isariyele kapanda eko la sudi, aki paka elombedi, l'okongo wa nseedingula untu ololo.

2. *Mose : « Paka memula lu tediko kuyanga eko wulu »*

Elongoswelo k'elembe wa Mose dia meme ehamelu ka hemo ya sambesambe kake wulu. Lam'akatantemaka untu la kandji, wakuulaka mpuke ndu wakadidahaka antu, aha mbeteta kana menama le antu ankina nshi efula (7). Akahuumbamaka untu ndihama etena ka ntundu dia nshikike kana nkandji keko kana kema, ndu etena ka hende kana ukandukandu wekeko. Naka dihondo diakatantemaka mindu uma lu kandji, paka mbutiditshumba, ndu naka puke, paka mbula (Akambu w'asi

7. *Joani : « Nyunge lu yediko, nyukunya kene keli ololo »*

mbeka la ndjela diui dia Unyashungu ?

yediko ? Diunga diami diendana l'afundelu nsenngolaka antu ankina dia nanga Unde kene kalangami ntsa nkimanyaka ankina dia ndjela Jesu ndu dia nsena lu unyaye»(Mateu 7.5). Tena dimotshi, we keli kanga unungu, ah'antu ankina. uma lu su diaye. Ku kuyenyi ololo dia ntudja tumvutumu yeli lu su dia ndjenda shame : « We kanga lukesu, ntundu utayatumjisha w'ima w'utamba mbishula munga la kolo y'antu ankina. Keli Khumadiondjo ntolombaka dia shu Shu ndekaka menda paka akambu watsh'antu ankina. Kema wulu mena la Unde, dimi mbeyaka ndu ndjalumbuyaka lu nsaki yami ya lukaki ndu ya kolo ? nangaka ndjelami, embe utamb'andi wa ntakanya lushi la lushi, andjeli » (9.23). l'ekendekendelo kasu dia ndjela Jesu. Etena kakeina, Jesu akati ati : « Naka untu saki yasuu, la kene kalungamelasu ntsa mbele kene keli utakanya uma l'utema, uma lu wuhu asu wakatito weli kolo. Utema eli lukesu. Shu shame, ditshele di'ololo » (1 Koroto 15.33). Keli utundu asu wa dikambu eli kene kaya Elu, mete shu la dia ndjala la yewo lu kene katshama lu loseno la nshi nye uma l'andja, ndu uma le wane wutudingi » ne dia diendje dia kolo diatulanayaka uma l'etei, mbatulanyaka untu ».

kandjema, lotengo, utaku, ndu utshatsha. Akambu aso tshhe wa kolo watutumbaka munayi, evi, diakanelu, seka, okomiyu, akambu wa kolo, lukesu, saki ka kolo, katulanayaka ; ne dia uma l'etei, uma l'etema w'antu katumba tukanyi ta kolo, akalembeishiya : « Ndi akati ntu ati : Engo katumba uma l'utema w'untu nde akatshikakaka antu andi amotshi nde mma aha mbotsh'anya (Mako 7.1-3). Jesu akayuleka uhumba. Ambevi w'elembe amotshi wakangungunela Jesu ne dia l'alonga ndu diango tshhe aki uhumb'efula. Utsha la ntundu usulelu w'anya mindu ndjalalaka nde lawo mindu (Walelu 19). Usulelu w'anya l'ahondo ambunanda udiu, we lawo ndjalalaka mindu, ndu one tshhe lananda kene keli shu ndjalala kana mbosa kandji kana mbisana la mindu. Le asi Isariyele, naka we nsambiya ankina. Lu elembe wa Mose teko lu mbala kene kakuka ntsa diaha kandji, mpumbaka ndu we lawo ndjaambula kana we keli lato, kana we kakuka

Uku Ekumanyi, Untumami Joani akafundela Ngyo, ongenyi andi omotshi tshenyi ya mukanda. Ngyo kene aki untu lakalangaka asika Kristu ndu akalungulaka asika Kristu lu luudu landi (Romo 16.23). Keli l'etena kene, l'Ekelizia kakinde nshi yaki Joani lu mbufunde, untu omotshi akalangaka mbahamela Ekelizia ndu mbetama untu la la ntundu. Untu ako lukumbu landi Olombodi one akateketaka kolo lu lukumbu la Joan ndu akatundjaka *Diyoerefe*. Olombodi one akateketaka kolo lu lukumbu la Joan ndu akatundjaka antu wakatumaka au andi uma l'Ekelizia (3 Jean 9-10). Taaki wulu le Ngyo dia ndjela djembetelu yande ya kolo. Nshi yasuu nye, kene keenasuu nkukaka ntukutula dia mbukuya. Antu amotshi wamboyamotshiya diango dia ndjakimanya vame, wambuhumbia ankina. Kema wulu ndu shu lawo ndjela wuhu one wa ntsa. Kele Ngyo kundjela djembetelu ya Diyoerefe ndu akatetemala mpasahasa ndu

la Jerusalema wakalange nkeketsha diuyi di'asika Kristu mbahema uhekele la ndjela wetshelu wa Mose. Keli Paulu aki lu ntetemala mbetsha dia mpanda keko uma lu mbetawo (Ngalatiya 2.2-7). Naka tukambukambu tomotshi nkukaka mbetawoma, to nfutanyaka ohongo wa wetshelu wa Lukumu l'ololo, onkone ufutano uku nkukaka mpama uku atudiyaka edya ukama. Mpumbaka meme kana nshimba ehamelu keku, utundu w'ukama watukusambe. Lu dikambu ne, Paulu ambeenya ndu Petero (Ngalatiya 5.11-21). Lawo ndi ambewula asi Ngalatiya lu mukand'one ndu ambeenya Ekelizia ka la Jerusalema, lene akatate wetshelu ako wa wengenge dikambu diako dia wengene (Etsha 15). Uma loko kenama hwe lu mikanda wa Paulu, **uhumba wa wetshelu wa shikaa**. Efula k'antu nangaka menya dia kene keli uhumba eli shu menya ngandji kasu le Kristu, ku dikambu so dieko lu ntusha ongenogeno. Wekelu wa mukand'a Nzambi walombwama uma le Unyashungu nombaka ndu lutumu ndu nshi efula lam'ele tenyi dimotshi dieko wulu nshihudia. Akambu amotshi ntshikalaka ukandukandu lesu enonyi l'enonyi (Filipi 3.15-16). Dia shu munga la waho uma lu Bible, paka shu nshikike dia to kele **Diuyi dia Unyashungu**, uma loko kateketandi lesu ndu dio dieko la wulu lesu (2 Timote 3.15-16).

Lu mukanda w'etetalu tshapita 11, teli lu mbala dia Unyashungu akatunge wehu w'eteketa dia nkitshakitsha ekesanelu l'atei w'ekambi wa luudu l'etangelu. Lawo kakemala ehikelu ka luudu. Elo kene, aya uku eshimbamela ka nkahana tukanyi kemako ntu. Kuyanga ekadimwelu k'eteketa aya kema dikambu dia wulu ne dia wuukadimula eteketa uma lu mashinyi. Kuyanga l'asa etmewelo, utshikitanu ambukitakita efula, uleki akiwo enonyi akami 50 la ntundu. Nshi ya ntundu, naka untu ambutundja dibuku l'eteketa omotshi, akahumbaka mbudiala l'eteketa ungu nshi efula dia nungula wetshelu w'uma loko. Elo, lushi la lushi, uma lu akambu w'eyuyu wambutumba, teko lu ndjela wetshelu tshe wa wehu la wehu lu wa télévisions kana lu téléphones. Kuyanga akambu ane nkukaka mpamia loseno lasu uku asika Kristu, vo ntu wambutukumia l'etena ka hatuyukuka nama wetshelu asu lu yeediko. Lu nshi yasu nye, wetshelu wa kolo nkuka mpama luwangu uku ambuhama kandji ka **conavirusu**. Uma loko kalombasu le Unyashungu dia ndi ntusha yimba la kanyi ya shu nsendingula sambishelu dia nshi nye uma lu wa radios la télévisions, ndu dia shu mbeya mete ka nsanganya y'otosu, esambu w'embasu ndu etsha watshasu lushi la lushi. Ndu Untumami Joani akalombe wane wakandafunde dia vo ntuna ndu mbikadja wetshelu wa kolo kana wengenge (2 Jaoni 8-11). Onkone, uku Paulu la Joani, naka shu nangaka mbeya wetshelu wa mete la mbükumia lu nonga yayaye, shu mpumbaka **ntuna la mbikadja wetshelu tshe wa kolo la wengenge wa nshi nye**.

6. **Jesu : « Aha leye keli dikambu undu ? »**

Antu nkeshanaka nshi nye lam'atshowo lu lubingu. Untu l'untu nangaka mbeya kana unkina aya la conavirus. Lawo mbayelawu kene katutewo dia memala tshalula l'untu lateketa laye. Kele aha paka mbosa unt'unkina uku nde keli la

Lewi 13.52, 15.12). Naka untu kakatanemaka la kandji, paka mbuutundja l'andja wa pangu. Wuhu oso wa memala lu yeediko aki l'ushinga wa wulu.

Uunge ahondo kana puke, aki diango di'ushinga diakalanyemaka. Utukukana yimba dia untu ambushimbama nkuma lu nkumbu kandji, amb'angana la wadi l'ana ! Akambu wa memala la wulu ngane weko uhumba kuyanga eko pâ lu lumu, dia nshimbela antu ankina efula ndu dia nkukee wudja. Kuyanga nyoi motshi yaki lu munga lu daka di'ejdeja aki paka dia nshimba ehamelu ka kolo motshi l'atei w'ana wa Unyashungu.

Edihamelu : Lu oteketa wa Français, kene kufundami lu edihamelu ambufana la akumi anei. Nshi akumi anei aki yeediko ya nshi yaki masuwa la dia nkunga lu dibongo ntundu ka mboto lu ngelu, lu nshi yaki leke l'Europa la hemo ka « peste », kafana la lukumbakumba, kakadiake antu uku akumi asatu uma lu lukama leko. Efundelu akumi anei eko lu ntanema tena efula lu Bible. Dienyelo dimotshi diatanema loko ne :

- L'okongo wa nshi akumi anei, Noa akadihula didishi dia watu, akatundja dingwangwa (Etatelu 8.6-7) ;
- Asi Isariyele wakatshikala nshi akumi anei aha olombodi awo(Etumbelu 24.18)
- Atopi dikumi l'ahende wakatshikala nshi akumi anei dia nkemba nkete ka daka (Walelu 13.25) ;
- Goliath aki lu monyola asi Isariyele nshi akumi anei (I Samuele 17.16);
- Jona akasambisha la Niniva nshi akumi anei (Jona 3.4) ;
- Khumadiondjo Jesu akahembama l'uswi wa shenga shi akumi anei (Mako 1.13) ;
- L'okongo wa eelwulu kandji, Khumadiondjo akeene le ambeki ande nshi akumi anei (Etsha 1.3).

Naka we ndjaenaka pudipudi kele walanga nkudiha, kema ololo ndjaakananya kana nkiyana. Aanganelu la wane wele amembi wa hemo, nshi esambe, kana dikumi la nyei, kana akumi anei, kuyanga ndeka, eko dikambu di'uhumba dia meme kana nshimba ehamelu ka kandji kemotshi. Eko uhumba nshisha ndu nsuwa kana nsuyama weme diah'antu wuleki efula kana ului w'antu nsuwa.

3. **Jesu : « Ndu lu diaulelu dia l'ulungu, ehamelu keko leko »**

Dia nteketa dia diulelu dia Unyashungu kana dia l'ulungu, Khumadiondjo akati ate : « Dio diambufana la edya kakashe umutu, takandashe lu teediko tusatu ta nshima edja ndu ukama tshe wakakuki la to » (Luka 13.21). Uukasu lu edya kene ? Khumadiondjo nd'ame kuumbisha elembetshiyelu ka wela one. Antu amotshi wele la tukanyi t'ololo menaka ukama one uku andja, la edya kene uku esambishelu ka lukumu l'ololo. Antu ane menaka dia wela one menyaka wuhu watahame diui dia Unyashungu yema yema, ndu l'okoke lu kete d'utundu. Undu

wuhu ako wa tukanyi mbatanema lu wela wa « leho la wa kete mbenyu ». Antu ankina menaka dia ukama one ele ului w'aseka Kristu, dia menya wuhu weli akambu wa kolo lu ntahame l'atei awo (asika Kristu).

Wuhu tshe w'elembebetshiyeli ka wela kayut'osa, menyamaka dia kuyanga lu diulelu dia Unyashungu, wuhu omotshi w'ehameli k'akambu keko. Laso kesu l'uhumba wa munga la yaambalo. Lokewo lasu l'ahule wadjasesu kana wakambasus elemu leko lu menya antu ankina djembeteli yakona ?Engo kakona kahamiasu ndu dimi , ndu we ?

Lu daka di'edjedja, edya aki lu menya paka dikambu dimotshi dia kolo. Asi juda waki l'okende wa minya fushi tshe ya edya uma lu mvudu yawo ntundu ka dambo di'elekanelu (Etimbelu 12.15). Ahule ankina, Khumadiondjo aki lu mbetsh'antu dia mbewo « edya k'afarise l'asaduke». Khumadiondjo akalembebetshiya ate edya kene ele « wetshele » awo (Mateu 16.6, 12). Lu Luka 12.1, Khumadiondjo ambutela ate edya k'afarise ele « lukesu » lawo. Lu Mako 8.15, nde ambuta dia « edya k'afarise la ka Herode » keli halembebetshiya. Tambukana shati edya katandi lane amboteketama dikambu dia wetshele wa nkashi, kana dia lukesu kana dia loseno l'ufutannu laki la Herode (ne dia nde aki l'akambu wa tumbo sonyi wakandatsbaka lu hwe l'ateyi w'asi juda). Naka shu mbedikula elembebetshiyeli ka Jesu lu weli'ande wa diulelu dia Unyashungu, shu nkukaka mpemba nshikike shate edya ele wetshele wa kolo, lukesu et wehu enkina w'akakambu wa lu loseno watahamanela uku edya ka l'ukama l'ateyi w'asika Kristu. Ololo shu mbuho kene kakatewula Khumadiondjo Jesu yaambalo ne dia kolo kotshiyasu lu mvudu yasus, kana l'etem'asu, kana lu Ekkelizia yasus kayuhamaela.

4. *Paulu : « Dienyelo dia kolo n'futanyaka loseno l'ului »*

Lu mikanda wa Paulu, untumami hangana la wetshele wa Khumadiondjo Jesu. Essango ehende, nde ambufunda ngane : « yema y'edya tshitshe mbidiyakaka ukama w'utundu ». Lu Koroto ka ntundu tshapita ka tannu (5), nde mbosakaka enyelo kene ka edya dia ndosha uku aki Ekkelizia lu monyola dikambu dia kolo diaki l'atey'awo. Shu tshe mbeyaka kene katutumbaka l'atey'asu naka etsha emotshi hawuhangwame, kana hawosama uku akambu wa kolo mbewo. Lu okendjekendjelo wa mituka lu ngelulu ya weke (villes), enee wane weenda mangu yalawo mituka hawuyushimba mituka n'futa ufufufu, mituka weemala l'ahule wahawakuke memala, antu amotshi hawuyufuta elambu walombawo, amotshi wookomola antu okomola komola, ku nduk'untu lashimba kana lahanguwe akambu angu, ete ngelulu ambulana, uhandju wa ngelulu vuungu. Uma lu dikambu dingu Paulu akalangge menya uku aki Ekkelizia ka la Koroto lu wale, ne dia kuyanga wakeyakaka uku aki omotshi l'atey'awo lu ntsha luseka la wadia she, kele Ekkelizia kumbuhanguwe, kombecenya munga kande. Ngande akakuke dikambu ne ntshama ? Di'akambu w'ufutannu ntanema l'Ekkelizia, paka tambetawo efutannu

emotshi menama uku anyanya, uku kem'akambu wa shu ndjela. Naka amotshi wa lu Ekkelizia hawulembete munga motshi uku hayukuke ntanema l'Ekkelizia, paka mbauhula dia nduk'untu lele kukele, ndu Ekkelizia ndu Kristu nd'ame mpumbaka nungula wane tshe watsha kolo...

Kele Paulu ambuta la wulu ate : « Lam'asangananyu, utem'ami weko la nyu, ndu wulu wa Khumesu Jesu, dia nyu nkimo untu oso le Satana dia ndi nanya dimba diandi, ne dia utem'andi ashimbameli lu lushi la Khumadiondjo Jesu. » Paulu ambukumiyala dia ni ne : « Nyunya untu a kolo oso l'atey'anyu » (1 Koroto 5.13). Wehu efula wa ntsha nkuka munga, kele kene kenama ele Ekkelizia keku ka la Koroto, kakahumbe ntsha dikambu dimotshi.

Dia mpimba meme kana nshimba ufutannu wa wuhu one, aha paka elombodi, kele ndu asika Kristu tshe mpumbaka nkamba. « Keli dimi lakanyufundela ni : Tanoyosohanaki la unyanyu, naka ndi eko umunanyi, kuyanga kanga okomiyala, kuyanga otemodi wa dikishih, kuyanga otenganyi, kuyanga ombidjoki a wanu, kuyanga opotwanyu, tanyolekekaki l'untu oso» (1 Koroto 5.11). Mete, uku asika Kristu, ngandji mpumbaka menama lam'atshasu akambu wa wuhu one, l'etena kakutshasus elongoswelo k'uma l'afundelu kene. Keli naka tayudihwa washu asu lu akambu amotshi wa kolo wa l'atey'asu, akambu angu wayutannema uku nkukakaka l'ateyi wa Ekkelizia. Pupu uk'untu losa akambu washimbama weendana la *coronawitsus* uku nd'uku dikambu dia wulu, kuyanga wayuwulungula uku untu lele la hemo dia ntusakeme lu lupitadi, nde hateya nkimananya wane wuasake. Naka nde ayuteemala mena ate nduku dikambu, nde ayetetaka lu lupitadi lam'ende la kandi kene, kuyanga nde heye nkisambiyala le antu ankina, ayungu ololo vo mb'utundja. Etundjelu kandi ayungu dikambu dia pa, koko eko dikambu dia menya ngandji le antu ankina, diaha vo ndjusambiyama kandi keku.

Eko uhumba mbeya dia l'elongoswelo k'akambu uku ufundami lu Bible, utshukitanelu wa wulu weko lu kene kahumba ntsha l'asa wane weli l'etei (asi Ekkelizia), la wane weli l'andja (wane weli watecetawo). Unyashungu ayulumbusha wane weli watecetawo. Ekkelizia kahumba numbunya wane weli l'etei (1 Koroto 5.12-13). Dia ndjela kene kutundami lu tshapita nye, Ekkelizia mpumbaka nungula dimena untu tshe lele atecetawo, la wuhu ande wa loseno tshe, keli aha asika Kristu kan'ambetawudi. Wane weli kem'ambetawudi weko l'uhumba wa lumu l'uyuyu la Kristu. Naka usika Kristu omotshi ambetawoma la wodu andi lu Ekkelizia aha nde mbulembetela, ului w'asika Kristu wayungu ufutannu.

5. *Paulu la Joani : « menya la ntuna wetshele wa kolo »*

Lu Ngelatiya tshapita ka tannu, untumami Paulu ambufunda etena ka hendi di ni « Edya tshitshe atudiyaka utundu w'ukama » (Ngelatiya 5.9). Ndi ambufunda dikambu ne dia nkimananya Ekkelizia ka la Ngelatiya dia vo nkime wetshele wa Lukumu l'ololo diaha wetshele w'elembe mbosa dihule. Embetsha emotshi uma